

CULTURA

Segona Època — Any LXII
Número 482
Valls, febrer 1989

Director: Pere Altès i Serra

D.L.: T.2192 - 1985 • Redacció i Administració: Creu de Cames, s/n. • Editor: Associació d'Alumnes i Ex-alumnes de l'Escola del Treball • Impremta: Gràfiques DARC, Soc. Coop. C. L. - Polígon Industrial, Carrer A, s/n. - Valls
Membre de l'Associació Catalana de la Premsa Comarcal.
Editat amb la col·laboració de la Diputació de Tarragona.

SUMARI

IDENTITAT NACIONAL I FOLKLORE Josep M. Figueres	7
LES PRIORITATS I ELS CAVIL·LOSOS Justí	9
ELS LECTORS ENS AJUDEN Jordi	10
SEBASTIÀ FIGUEROLA I FERRÉ Núria	11
LES BODES DE DIAMANT DE "CULTURA" M. T. M.	13
CASTELLERS DE VALLS Josep Piñás i Mercadé	14
CANVIAR DE COMARCA A CAUSA DEL VI P. Altès i Serra	15
MONTBLANC I VALLS: DUES CAPITALS, DOS DESTINS Josep M. T. Grau i Pujol Roser Puig i Tàrrach	17
GALERIA FILATÈLICA F. G. D.	19
VALLENQUISME F. O. C.	20
UNA MERAVELLOSA HISTÒRIA D'ENCAIXADES I D'ORATÒRIES CORDIALS J. P. P.	21
AVUI VA D'ÒPERA... I ALGUNA COSA MÉS Josep M. Freixes i Cavallé	22
UN DOCUMENT REIAL SOBRE LA SENYORIA DE VALLS DE LA REINA DE JERUSALEM I DE XIPRE, ELIONOR MARIA D'ARAGÓ Daniel Ventura i Solé	23
HA MORT SALVADOR DALÍ D. V. S.	24
ELIONOR MARIA D'ARAGÓ, REINA DE JERUSALEM I DE XIPRE I SENYORA DE VALLS R.	25
UN RECORD PER A SALVADOR DALÍ J.	28
CORREU DEL DIRECTOR	29
LES RAJOLES DEL ROSER I LA SEVA RESTAURACIÓ	30
QUAN JOSEP M. FÀBREGAS DIGUÉ SÍ Josep Pons i Pena	31
ESPORTIVES Guasc	33
METEOROLOGIA Miquel Trenchs i Mestre	34
EXPOSICIONS, TEATRE, PUBLICACIONS, VÀRIA	35
FINESTRAL A LA CIUTAT	41
A.A.E.E.T. Miquel Trenchs i Mestre	46

Les opinions expressades en els treballs signats, no han de ser compartides necessàriament per la revista.

IDENTITAT NACIONAL I FOLKLORE

El folklore forma part des de sempre del patrimoni de la catalanitat. Una catalanitat sense folklore, l'hauríem de resituar. Aquestes dues afirmacions són dos elements antagònics, just en el moment en què el folklore té una transformació tan profunda que gairebé ha capgirat l'essència del mot. Ens trobem amb fenòmens nous que obliguen a gairebé plantejar-nos el dilema de folklore: història o realitat.

L'assentament urbà, amb la consegüent pèrdua de la tradició oral: la vetlla, les rondalles o llegendes a la vora del foc, prendre la fresca a l'estiu, el sentit de grup en els pobles, els jocs compartits... tot ha donat pas a un individualisme, una família més reduïda, un esplai i oci també fet aïlladament amb l'entronització de la imatge. En definitiva, hem perdut un costumari que ha acompanyat l'evolució de la població activa, que ha derivat de l'agricultura i la ramaderia vers el sector bancari.

És relativament fàcil fer el discurs nostàlgic, allò de qui "perd els orígens, perd la identitat", però avui una festa major ho és sense gegants, sardanes o castellers. L'activitat folklòrica espectacular crec que es manté, mentre la privada, al llarg d'aquest segle, va desapareixent. A qualsevol treballador de banca o assegurances res no li diu plantar pèsols per Sant Pancràs o matar el porc per Sant Ponç; un conductor d'autobús o de tren és indiferent a unes corrandes o dites, no passa el plateret per caramelles; un cap de secció o de negociat és indiferent a les rondalles o llegendes de la seva zona de residència. Una mestressa de la llar, si ha de confitar prunes o pebrots, ja no en té necessitat, en haver-hi congelats i les conserves. A tot estirar farà un plat típic com una reconstrucció arqueològica amb un llibre de receptes, un video o un programa televisiu. La tècnica ha transformat tota una necessitat de supervivència i de conservació d'excedents agrícoles.

Tot ha canviat. El folklore, també. Assistim, però, a l'entronització d'un nou folklore, fet amb arrel urbana, amb caràcter eminentment festiu i recreatiu, bandejant les facetes educatives o instrumentals. Avui res del que es fa —un enterrament, una festa, el ball del diumenge...— és com ahir: sentim dir als vells "ja no són el que eren", fent referència a qualsevol acte de caràcter col·lectiu.

Qui més qui menys ha sentit la sensació d'assistir a un ball de disfresses quan qualsevol esbart entona el ritme pairal amb la vestimenta a l'ús. Si ho traiem, què ens resta? Serem un suburbi més de la megapolis anglo-saxona que ens haurà de donar la nova identitat. S'arriba a plantejar el folklore com a un espectacle per a consolació de nostàlgics o com a un estímul per al turisme forà, que trobarà nous elements d'atracció com tot l'inconegut, la bellesa plàstica de l'exotisme, el fet diferencial reduït a una atracció mercantilitzada.

En observar aquests fets, ¿com podem explicar-nos aleshores l'embranchida que tenen les corals o els esbarts, o bé, més espectacularment, els castellers i els diables, que inauguren colla rera colla i obren local rera local, i es converteixen, fins i tot, en element cohesionador i integrador en les anomenades "àrees urbanes de nova creació"? És una revifada final o l'inici d'una onada superior? Tot trontolla en transformar-se, i també els pares dels nostres avis es queixaven que la memòria popular anava reduint-se i empobrint-se. Què no dirien ara? La iconografia, mitologia, mentalitat... és cada cop més substituïda per la de factura artificial, i, a més, forana. Ells, generacions passades, intentaren d'anar a conservar el que podien, en un esforç contra-corrent, en salvar algun llibre de la biblioteca que crema sencera. Anaren en missions de recerca, amb una mula com a bagatge instrumental i un bloc de notes com a utilatge metodològic. És clar que estimaven el país, feien el que consideraven un deure cívic, patriòtic o cultural, i sort en tenim del que conservaren.

Sobre el folklore, però, pràcticament no se'n parla públicament, fora dels reduïts on es practica o dels departaments universitaris on s'estudia. Quan un grup social, ètnic o no, té el poder polític, senzillament l'aplica a totes les parcel·les, amb naturalitat i eficàcia, sense qüestionar-ho. Si hi ha una substitució de poder per un altre grup, el vençut disposa d'una voluntat de conservació, però no de mitjans, i com que el folklore caracteritza la identitat—rebel·lia futura i triomf hipotètic futur—, els vencedors ho prohibeixen, i tan amplex.

Actualment els mecanismes han variat. Res legalment no prohibeix cap manifestació folklòrica, però les traves són d'una índole superior, afecten la ideologia i l'economia. Lluitar amb l'economia de mercat o amb idees fixes dominants és anar amb bona voluntat i baix pressupost contra el corrent triomfador. El folklore és, per tant, sistemàticament arraconat, marginat i esborrat. S'arriba fins i tot a silenciar-ho en la seva problemàtica interna, com intentem de fer en aquesta nota. Un sector de la intel·lectualitat, abillada amb la modernitat, no el considera patrimoni espiritual, sinó manifestació caduca, pròpia de senils desvagats, i no vol mirar quan la joventut s'incorpora a les corals o als esbarts i quan dotzenes i dotzenes d'homes fets i drets, sense cobrar, una altra paradoxa en el món mercantilitzat d'avui, s'enlairen al so de les gralles.

No podem resoldre la qüestió afirmant que són dos móns ben diferenciats: la nit del pub de moda i el dia de l'activitat folklòrica en el món de les idees. Tampoc, dient que la pressió popular és minsa. Recordem que l'única manifestació popular no política davant la televisió autonòmica ha estat la reivindicació sardanista d'un programa específic. El poder polític, la coalició nacionalista, no té una política clara sobre el fet folklòric. Iniciatives aïllades sense una coordinació global i manca, tot i els debats estèrils en la seva aplicació a la realitat. On és, posem per cas, el festival anual del folklore català fet amb rellevància? Jaca i Vilanova i la Geltrú han assenyalat com una trobada folklòrica té un sentit en el món d'avui. Aprofitant la parcel·la d'espectacle, les havaneres a la

platja convoquen cada any més gernació, i el concurs casteller a la plaça de bous és un fet no minoritari. Les col·leccions de llibres o discos, el forniment de materials a l'ensenyament o als mitjans de comunicació, seria una iniciativa relativament fàcil i que ajudaria al recobriment de la identitat nacional.

Sobre el folklore ja no hi valen els tòpics de sempre, ni a favor ni en contra. Personalment, sempre he cregut que en el màgic, en el misteriós, en l'herència inconcreta en l'objectiu i clara en el fet, s'hi troba allò tan indefinit i tan tangible, alhora, de l'ànima d'un poble, del sentiment que ens fa ser catalans i no només per parlar diferent. El folklore, l'assimilat i l'inconscient, ens arrela i ens fa solidaris. Veig el folklore com un ens carregat de virtuts cíviques i humanes que ens humanitza una tendència autodestructiva dels valors consubstancials amb la civilització. En començar, tot el folklore era la religió i alhora l'oci. Avui cada cop estem més junts i, valgui la paradoxa, més solitaris a la vegada. Un món sense folklore seria ben trist, talment com menjar-se els raïms en un sopar de tot veïnatge, o un grup d'amics, o fer-ho sol com un mussol davant el televisor. És clar que els raïms són els mateixos, però ja veiem que alguna cosa és diferent.

Contemplar com tot el que d'important és fa avui en relació al folklore es deu a la iniciativa privada i llegir als diaris com es parla de treure una subvenció als castellers, una subvenció destinada a una assegurança d'accidents, és tornar a la situació de no entendre res, de veure un món que s'esmicola, que substitueix la vida per una artificiositat buida, i que lliga amb l'apatia de l'opinió pública amb els greus problemes del nostre temps, com la desertització del sòl o la desaparició de les espècies animals, i que redueix la fam, l'atur o la violació dels drets humans a xifres o a espectacle televisiu. El folklore és endinsar-se en el món real, crear lligams de relació i de solidaritat, possibilitar, indirectament, d'actuar, en estar organitzants, davant d'altres problemes. En síntesi, el folklore lliga amb deixar el portal de casa obert i lliure quan la tendència és la contrària: qui no té la porta blindada la té amb tres panys.

Malgrat que la paraula folklore no agradi a molts sectors que pensen que és l'antítesi de la modernitat, té un lloc en el món d'avui, un espai que no és el del museu, sinó el de la vida, tal com demostra una part del poble amb la seva vinculació participativa, sovint però sense recursos.

Malauradament, però, no té un discurs teòric al seu costat, com altres manifestacions del comportament humà de caràcter recreatiu, com, per exemple, l'esport. Alimenta, però, per a uns sectors, l'única font de lligam inter-social. Un fet tan trivial com fer cagar el tió, estic segur que si vingués d'on ve el Papà Noël fóra més estès, i fins i tot les fustes es vendrien enbolcallades en plàstic per als consumidors de les urbs. L'Administració ocupa un paper i actua quan té pressió. Si un teatre dedicat a la "Passió" es crema es reconstrueix, i si un poble no té gegants i caps grossos se'n compren i llestos, però la dissociació entre el comportament del poble, les aspiracions de l'ànima, i les tribunes de creació pública, fan veure al poder polític un distanciament amb la realitat, que en no ser conflictiva no apareix, però no per això no existeix.

Potser el destí futur del folklore català serà nodrir una enciclopèdia, esplèndidament editada, això sí, i venuda en còmodes terminis. Sigui com sigui, l'equació coneixement/pràctica del passat-orgull/enaltiment nacional és trencada en la primera anella, i no ens queixem si el resultat és una contribució més a l'atonía nacional.

Josep M. Figueres